

Bülent KIRMIZI*

WOLFGANG BORCHERT'İN KISA HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Özet

Savaş her dönemde olduğu gibi o ürkütücü yüzünü bu kez 1939'da göstermiş ve 1945'e dek insanlara korku ve dehşet saçmıştır. 20 yüzyılda dünyanın üzerine bir karabasan gibi çöken bu felaket insanları ontolojik anlamda kendisiyle hesaplaşmaya zorlar. Ölüm endişesi, açlık, soğuk ve daha da önemlisi umutsuzluk gibi yaşantılar, Victor E. Franklin'in de vurguladığı gibi kişiyi varoluşsal bir bunalıya sürükler. II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşananlar da elbette savaşa dâhil olan ülke insanları için zor günlerdir. Savaş sonrası Alman yazarlarından kısa hikâye türünde belki de en güçlü isim olan Wolfgang Borchert yukarıda bahsedilen sıkıntıları kısa ama etkili bir biçimde dile getiren genç bir yazardır. Borchert akıllarda hep çok genç bir yazar olarak yer etmiştir, çünkü henüz 26 yaşındayken yaşama veda etmiştir. Borchert'in üslubunu belirleyen en önemli unsurlar onun savaş yaşantıdır. Cepheye varolanması, tutukluluk süreci, yargılanması ve geçirdiği ağır hastalıklar onu edebiyat yaparken ağırlı ve komplike bir dil kullanmaktan alıkoymaz. Yazarın eserleri son derece sade bir dille kaleme alınmış ancak okuyucuda derin izler bırakacak niteliktedir. Bu çalışmada Borchert'in "das Brot" adlı kısa hikâyesi konu edilmiş ve farklı açılardan tahlili yapılmıştır. Hikâyenin tahlilinde tek bir yöntemle bağlı kalınmayıp birçok yöntemin karma bir biçimde kullanılması uygun görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Kısa hikâye, Wolfgang Borchert, savaş, ölüm endişesi

AN EXAMINATION ON WOLFGANG BORCHERT'S SHORT STORIES

Abstract

This time, the war shows its dread full side in 1939 as it is in all periods, and spreads terror and fear until 1945. Came to grief on the World like an in cubus in 20. century, this disaster forces people to settle accounts with themselves in ontological means. As like Victor E. Franklin emphasizes, the experiences like death fear, hunger, cold and more importantly despair, entail the person to an existential anxiety. Of course, the lives during and after I. World War are trouble some days forthe people participated in the war. Wolfgang Borchet is a young writer who is probably the most powerful name Among Deutch shorts tory writer safter war whoutters the trials and tribulations that mentioned above, in a short and effective way. Borchert is always known as a young writer, because he says farewell to life when he is only 26. The most important factors that determine Borchert's wordingare his war experiences. His getting in jured

---

*Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, bulentkirmizi@windowslive.com

¹ Bu çalışma "1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu". Fırat Üniversitesi. 13-14-15 Ekim 2016 Elazığ kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

on the battle front, the imprisonment process, his being put on trial and the serious diseases which hold him from using a complicated pompous literary language. The works of the writer are written out in an ultra simple language, but they leave an indelible impression on their readers. In this study, Borchert's short story named "das Brot" is mentioned and discussed in different aspects. In the analysis of the story, it is found suitable to use lots of methods in a numerous way rather than using only one method.

Keywords: Short-Story, Wolfgang Borchert, war, interpretation

Giriş

Kısa hikâyenin, Alman edebiyatında ne zaman ortaya çıktığına dair farklı tespitler bulunmakla birlikte daha çok II. Dünya Savaşı sonrasında yani savaş sonrası edebiyatta yoğunluk kazandığı bilinmektedir. Bu dönemde özellikle Wolfgang Borchert (1921-1947), Siegfried Lenz (1926-2014), Wolfdietrich Schnurre (1920-1989), Martin Walser (1927 -), Ilse Aichinger (1921 -), Heinrich Böll (1917-1985), Marie Luise Kaschnitz (1901-1974) ve Peter Bichsel (1935 -) gibi yazarların yapmış olduğu çalışmalarla Alman toplumunda kısa hikâye okuma ve hatta yazma geleneği de oluşmuş olur. Kısa hikâyeyi diğer türlerden ayıran bazı özellikler vardır:

- “Kişiler arasında çatışma hali vardır, durum genelde kabataslak verilir ve karakterler duygusal davranırlar,
- Olayın merkezinde genellikle bir ya da iki ana karakter bulunur (daha fazla ana karakteri olan kısa hikâyeler de vardır). Karakterler daha çok fiziki görünüşleri ile karakterize edilir,
- Olay çok sınırlı bir mekânda geçer,
- Olayın ya da kişinin yaşamının çok küçük bir kesiti verilir,
- Olay çok kısa sürer,
- Olay örgüsü tek bir halkadan oluşur,
- Tema dönemin problemleriyle yakından ilgilidir,
- Kişilere çoğu zaman bir çıkış yolu bulma şansı verilir,
- Olay ve karakterler günceldir: Kişiler uç noktalarda yer almayan ve kahraman olmayan tiplerdir” (URL1).

Alman edebiyatında kısa hikâye sanatsal anlamda boy gösterirken, kuramsal bakımdan çok fazla çalışmaya rastlanmamaktadır. Bunun başlıca nedeni, bu edebi türün İngiliz edebiyatından ithal edilmiş bir tür olmasından kaynaklanabilir. İngiliz ve Amerikan edebiyatlarında “short-story” ve “flash fiction” terimleriyle ifade edilen bu tür Almancada “Kurzgeschichte”, Türkçede ise “Küçürek öykü” kavramlarıyla kendisine bir yer edinir.

Çalışmada, savaşı iliklerine kadar yaşamış ancak savaş sonrasında ise ne yazık ki aynı kaleme aldığı kısa hikâyeler gibi bir nefeslik yaşama şansı olan Wolfgang Borchert'in “Das Brot” adlı eseri işlenmiştir. Savaş sonrasında yazmak gerçekten çok zordur, çünkü anlatacak çok şey vardır, ancak zaman yok denecek kadar azdır. Bunun yanında kullanacakları dilin ve edebi türün nasıl olacağına dair sorulara yanıt bulmakta güçlük çekerler. Savaş öncesi kullanılan edebi türleri kullanmak istemezler, çünkü tüm bunlar onlara Nazileri hatırlatmaktadır. Dil de artık kirlenmiştir. Onun için son derece sade ve hatta edebi olmayan bir dil kullanmaya karar verirler. Savaş sonrası Alman edebiyatının diğer ünlü bir ismi olan Wolfdietrich Schnurre, dil problematiğinin varlığına işaret eder. Yazı yazmanın

artık etik ve geleneksel bir geçmişinin olmadığını söyler. Sadece gerçeklerin var olduğunu ve dilin sadece bir kerelik değil her zaman gerekli olduğunu ancak savaş yıllarının ve Nazilerin dili kirlettiğinden bahseder. Öncelikle yapılması gerekenin dilin, sözcük sözcük arındırılmasıdır. Yeni dilin bu şekilde ruhsuz ve soğuk olduğundan bahseder:

“Es war kein einfaches Schreiben. Es gab keinen ethischen Rückhalt. Es gab keine Tradition. Es gab nur die Wahrheit. Nicht einmal die Sprache war mehr zu gebrauchen; die Nazijahre und die Kriegsjahre hatten sie unrein gemacht. Sie musste erst mühsam wieder Wort für Wort abgeklopft werden. Die neue Sprache, die so entstand, war nicht schön sie wirkte keuchend und kahl” (Durzak, 1981: 22).

Alman edebiyatının belki de en talihsiz yazarlarından birisi olan Borchert'in yazıları gibi hayatı da kısa sürer. Heinrich Böll, Borchert'le ilgili bu durumu şöyle dile getirir: “Zwei Jahre blieben ihm zum Schreiben und er schrieb in diesen beiden Jahren, wie jemand im Wettlauf mit dem Tode schreibt; Wolfgang Borchert hatte keine Zeit, und er wusste es” (Böll, 1961:352-353).

Yazarın en ünlü eseri, onun tek tiyatro eseri olan ve 13 Şubat 1947'de radyo oyunu olarak yayınlanan “Draussenvor der Tür” adlı yapıtıdır. Yazarın ölümünden bir gün sonra tiyatrodaki sahne bulan eserin ana teması ölümdür. Borchert'i iyi anlayabilmek için bu eserin de iyi anlaşılması gerekmektedir, çünkü yazar savaş döneminin şifrelerini bu eserde vermiş denilse abartı olmaz. Eserde olay örgüsü, başkışı olan “Beckmann” etrafında döner. Tek perde ve 5 sahneden oluşan oyunda sembolik karakterlerin çokluğu dikkat çeker. Örneğin “Cenaze Servisi Müdürü” ölümü, “Elbe Nehri” ise anneyi temsil eder. Savaşa karşı bir protesto niteliği taşıyan bu eserde mekân Hamburg şehri ve Elbe nehridir. Beckmann, Sibirya'daki esaretinden kurtulup memleketine döner, ancak artık vatanım diyebileceği tek şey yıkıntı, açlık, susuzluk ve umutsuzluktan ibarettir. Beckmann'ın üç yıl aradan sonra tekrar memleketine dönüşü ona acı sürprizler hazırlar. Ailesi ölmüş ve evlerinde yabancılar oturmaktadır, karısı yabancı bir erkekle birlikte ve bunların dışında bir de iç dünyasında yaşadığı vicdan azabı vardır ki onun sesini dindirmesi mümkün değildir. Bir çarpışma anında sorumlu olduğu askerlerden on birini kaybettiğini fark ettiği andan itibaren bu ses onu rahat bırakmaz.

“Dann haben wir die ganze Nacht erkundet, und dann wurde geschossen, und als wir wieder in der Stellung waren, da fehlten elf Mann. Und ich hatte die Verantwortung. ... Verantwortung ist doch nicht nur ein Wort. Man kann doch Menchen nicht für ein leeres Wort sterben lassen” (Borchert, 1986: 32).

1921'de Hamburg'da doğan Borchert 1947'de İsviçre'nin Basel şehrinde hayata gözlerini yumduğunda henüz 26 yaşındadır. Daha gençlik yıllarında birçok şiir yazmış olan yazar, onu dünya çapında üne kavuşturan yazılarını II. Dünya Savaşı sonrasında kaleme almaya başlar. Borchert ailenin tek çocuğudur ve annenin evdeki etkisi babasına göre çok daha fazladır. Aile yaşamındaki bu güç dağılımı, yazarın eserlerine de yansımıştır. Zayıf baba figürleri ve anne şefkati, kullanmayı tercih ettiği karakterlere sıklıkla yansır. Yazar sanatçı yönünü henüz 15 yaşındayken yazdığı şiirlerle kanıtlar. Her gün 10-15 şiir yazarak kendisini

geliştirmeye çalışır. 1938’de “Hamburger Anzeiger” adıyla çıkan günlük gazetede ilk şiiri yayınlanır: Reiterlied.

“Ich bin ein Reiter,

stürmend durch die Zeit!

Durch die Wolken führt mein Ritt-

Mein Pferd greift aus!

Voran! Voran!”

Borchert’in sanata ve edebiyata olan tutkusu 16 yaşında Thaila Tiyatrosu’nda Shakespeare’in Hamlet adlı oyununda başrol almasıyla daha da kamçılanır ve 1938’de henüz 17 yaşındayken ilk dramı olan “Yorick der Narr” adlı çalışmasını ortaya koyar. Sanata ve edebiyata olan düşkünlüğü onu derslerinden alıkoyar ve başarısız bir öğrencilikten sonra bir kitapçada çalışmaya ve aynı zamanda da oyunculuk dersleri almaya başlar.

Borchert’in 1941’de başlayan asker hayatı talihsizliklerle doludur. Borchert’in eserleri ve yaşamı savaş ve savaş sonrası Almanya’sıyla o denli içli dışlıdır ki, yazarın eserlerini incelemeyen önce eserlere zemin oluşturan arka planı iyi görmek gerekmektedir. Gittiği ilk cephe görevinde yaralanarak hastaneye kaldırılan yazarın sol elindeki silah yarası da başına iş açar ve askerlikten kaçmak için bu yarayı kasıtlı yaptığı yolunda karar veren hâkim onu ölüm cezasına çarptırır. Bu davadan da mucizevi bir biçimde beraat eden Borchert askerlik görevi sırasında difteri, sarılık, tifo ve karaciğer hastalığına yakalanır. Borchert’in askerlik macerası sona erdiğinde, sağlık durumu son derece kötü olmasına rağmen oyunculuk, yazarlık ve hatta ressamlık yapmak ister. Hatta çok ilginçtir, Borchert çektiği bu acıların onu yazmaya teşvik ettiğini, daha doğrusu motive ettiğini şöyle dile getirir: “... wenn icht nicht ins Gefängnis gekommen wäre, hätte ich keine Hundeblyme geschrieben – wenn ich nicht krank geworden wäre, hätte ich überhaupt kein Wort geschrieben” (Rühmkorf, 1961:126). Hayata dört elle sarılan Borchert savaş sonrasında çok acelecidir ve yeni insanlarla tanışmak için her fırsatı değerlendirir. Hatta bu dönemde tanıştığı bir heykeltıraş olan Curt Beckmann’ın adını da “Draussenvor der Tür” adlı eserinde kullanır.

Borchert, savaş yıllarında çok yıpranmış, üşümüş, çarpışmış, yaralanmış, yargılanmış ve cezaevinde kalmıştır. Yazarın ölüm döşeginde kaleme aldığı son eseri “SagNein!” adlı kısa hikâyedir. Yazar bu eserinde “hayır” denilmesi gerektiğinde kişinin gerçekten “hayır” demesi gerektiğini vurgular. Hikâyede farklı meslek gruplarına doğrudan “Du” biçiminde seslenir ve hikâye bölümlere ayrıldığında her bölüm “Du” (sen) ile başlar ve “NEIN” (hayır) ile son bulur. Hikâyede yıkıcı bir güç olarak resmedilen savaşın birçok olumsuz yanı dile getirilerek, okuyucunun gözünde söz konusu dönemin daha iyi canlanması sağlanmıştır. Hikâyede yıkımın ve yıkıntıların gri rengi anlatıldığı gibi renk olarak yeşil de geçer. Yeşil, umudun ve canlılığın sembolüdür ve yazar aslında birçok eserinde umudunu yitirmeyen ve çok zor şartlarda dahi ayağa kalkmasını başarabilmiş karakterler sunar. Örneğin, “Draussenvor der Tür” de Beckmann intihar etmek istediğinde Elbe Nehri onu kabul etmez. Beckmann karşılaştığı her türlü zorluğa rağmen ayağa kalkıp yürümeye devam etmiştir. “Sag NEIN” (hayır

de) adlı kısa hikâyede de, “das Brot”da olduğu gibi çok fazla tekrar kullanılmıştır: “morgen, morgen vielleicht, vielleicht heute nacht schon, vielleicht heute nacht, wenn – wenn - wenn ihr nicht NEIN sagt” (Borchert, 1986:318).

Borchert'in eserlerinde dile getirdiği ya da daha iyi ifade etmek gerekirse en merkezi iki konu vardır: açlık ve üşümek ya da donmak. Açlık savaş boyunca hem cephede savaşanların hem de cephe gerisinde bulunan kadın, yaşlı ve çocukların yani kısaca herkesin sorunudur. Soğuk ise cephe gerisinde olduğu gibi cephede savaşın askerin en büyük kâbusu olur çünkü Rusya'da kış ayında hava ısısı -30 ile -50 derece arasındadır. “Yiyecek de çok azdı. İhtiyaçları olan, neredeyse hiçbir şey yoktu ve hatta patates dahi yoktu” (Burgess, 2007:109).

Akşam vakti ya da karanlık gibi sözcükler de Borchert'in çok sık kullandığı zamanlardır. Das Brot'da olay gece geçer örneğin ve “Die traurigen Geranien”de yine kadınla erkek akşam tanışır: “Als sie sich kennen lernten, war es dunkel gewesen”. Akşam karanlığı yazar için kötülüğün ve acının habercisidir adeta, “Die Krähen fliegen abends nach Hause”da “Ja, sagte Timm, Nacht wird es wieder” derken konuşan karakter akşamın gelmesinden ne denli üzüntü duyduğunu belirtir.

Ekmek Kavgası

“Das Brot” adlı kısa hikâye 1946 yılında Hamburg'da yayınlanır. Eser, Trümmerliteratur adı verilen yıkıntı edebiyatına tipik bir örnek teşkil eder ve ekmek bir gıda maddesi olarak bu dönemin en önemli motiflerinden biri olarak hikâyenin merkezinde yer alır. Das Brot'da karı-koca olan iki karakter vardır. Adamla kadın 63 yaşlarında bir çifttir. Eserin iyi anlaşılabilmesi için savaş dönemi ve sonrası Almanya'sının iyi bilinmesi gerekir. Açlık hat safhadadır, ekmek sınırlı ve de en önemli gıda maddesidir. İnsanların, ekmeğin kıt olduğu savaş zamanında gerçek kişiliğinden çıkıp farklı davranışlar sergilemesi ahlaki bakımdan tartışılabilir, ancak yazar bu kısa hikâyesinde seçtiği karakterler arasında çok belirgin olmasa da kadından yana bir tavır sergiler. Hikâye dolaylı yollardan savaş sonrasındaki açlığın boyutlarına dikkat çekmek ister.

Hikâyeyi üç bölüme ayırmak mümkündür. Bunlardan birinci kısım, kadının uyanıp kocasının ardından mutfağa gitmesiyle başlar. Kadın, gecenin iki buçuğunda uyanmış ve hemen yanı başında yatan kocasını kontrol etmiştir. Kocasını fark edemeyince içeriden ses geldiğini fark eder ve mutfağa yönelir. Kadının uyanıp mutfağa yöneldiği bu ilk paragrafta tam üç kez saatin kaç olduğuna vurgu yapılır: “halbdtrei”.

Yine hikâyenin bu birinci kısmında ya da ilk paragrafında kadının neden uyandığı da belirginlik kazanır: “In der Küche hatte jemand gegen einen Stuhl gestossen”. Mutfaktaki sandalye sesi ve uzun yıllar evli olmanın verdiği alışkanlıkla, eşinin nefesini hissetmemesi üzerine iç sesi ona, yolunda gitmeyen bazı şeylerin olduğunu söyler.

İkinci kısım ise kadının mutfağa gitmesiyle başlar ve kadının uyumasına kadar geçen süreyi kapsar. Bu bölümde adamın mutfakta ne yaptığı ortaya çıkar. Mutfak masası her akşam temizlendiği halde üzerinde ekmek kırıntıları vardır ve ekmek bıçağı ile ekmek tabağı da henüz oradadır. Kadın belki de ilk defa 63 yaşındaki kocasının yaşlı görüldüğünü fark eder. Bu fark edişin o anki durumla bir ilgisi var mıdır? Olabilir de, çünkü o anda uzun yıllar evli olduğu biricik eşinin, kendi hakkı

olan ekmek dilimini yediğini öğrenmiştir. Aralarında geçen kısa diyalogda ise kadının konuyu sürekli değiştirmeye çalıştığı görülür. Ancak mutfaktan gelen gürültünün dışarıdaki rüzgârdan kaynaklanabileceğini söyleyerek kocasının işlediği suçu rüzgârın üzerine yıkar. Bu onun için daha kolaydır daha doğrusu gerçeklerden kaçıştır, çünkü az sonra yine yatağa onunla girecek ve yan yana yatacaktır. Adam ise her suçlunun yaptığı gibi kafasını kaldırmadan konuşur ve mutfakta etrafa bakınarak sürekli bir ses duyduğunu ve onun için uyanıp mutfağa geldiğini söyler. Kadının, aynı zamanda bir suç aleti olan ekmek tabağını görmeye tahammülü yoktur, fakat daha da önemlisi her an kocasının yalan söyleyebileceği korkusuyla onun yalan söylerken ki yüzünü görmek istemediği için bir an önce ışığı kapatmak ister. Sonunda her ikisi de yatağa yatmıştır. Hikâyenin aslında en can alıcı noktası ve Borchert'in okuyucuyu en savunmasız anında yakalayışı bu anda olur. Adam mutfakta ağzına aldığı ekmek dilimini henüz yutmamıştır ve karısının uyumasını bekler. Karısının uyuduğunu zannederek yavaştan geviş getirmeye başlar, ancak kadın erkeğinin geviş sesini duyar ve onun ritmik geviş sesiyle uykuya dalar. Bu ses aynı zamanda evliliklerinde belki de bir dönüm noktasıdır, çünkü geviş getirme sesi aynı zamanda aldanışın ve aldatmanın, ezilmenin, ezmenin ve haksızlığın sesidir.

Son kısım ise sonraki gündür. Adam akşam eve geldiğinde yemek masasına oturur ve tabağında dört dilim ekmek görür. Adamın tabağında duran dört dilim ekmek, kadının hakkını üç dilimden iki dilime düşürmüştür. Bu gerçek karşısında adam boynunu büker ve başını kaldırmadan karısına onun iki dilim ekmekle doyamayacağını söyler, fakat kadın ısrarla ekmeği yemesi gerektiğini belirtir. Burada kadının elbette kocasının karnını iyi doyurması gerektiği için ona bir dilim fazla ekmek verdiği düşünülebilir, ancak öte yandan kendisini de düşünmek zorundadır. Bir aileyi, karı-kocayı, yıllardır birliktelik yaşamış ve iyi-kötü her şeyi paylaşmış olan bu iki insanı bu duruma düşüren faktörlere dikkat çekmek ister aslında yazar. İnsanın en temel ihtiyacı olan kuru bir kaç dilim ekmeği dahi bulmakta zorlandığı böyle bir dönemde, kadının kocasına küsmesi, ayrılması ya da polemige girmesi onun için daha zor günlerin başlangıcı olabilir. Bu her ne kadar pragmatik bir yaklaşım olsa da, insanların dost bulamadığı ve yalnızlığa mahkum edildiği savaş zamanında eşinden ayrılmak bir kadın için pek akıllıca değildir. Bu durum adamı haklı çıkarmaz ve hatta adamın suçunu bir kat daha arttırır. Çok zor günlerin yaşandığı savaş sonrası Almanya'sında insanların arasındaki ilişkiler de neredeyse pamuk ipliğine bağlıdır. Bu nedenle yazar, her şeye rağmen kadın bakış açısıyla, kadının sessiz çığlığını başarıyla dile getirmiştir.

Hikâyenin yapısal unsurlarına bakıldığında, tragedyadaki üç birlik kuralına uygun bir şekilde kurgulandığı görülmektedir. Klasik tiyatronun bu üç birlik kuralını oluşturan 3 temel kural da şöyle sıralanabilir:

1. Zaman birliği (Olayın en çok 24 saat içinde geçmesi)
2. Yer birliği (Olayın aynı yerde geçmesi)
3. Vak'a birliği (Eserin bir tek ana olay çevresinde gelişmesi)

Hikâyede zamana bakıldığında, hikâyenin gece saat iki buçukta başladığı anlaşılmaktadır. İlk paragrafta saatin kaç olduğu tam üç kez belirtilmiştir. Hikâyenin sonuna gelindiğinde ise çiftin akşam yemeğine oturduğu görülür, yani bu durumda saat akşam yedi ya da en geç sekiz olmalıdır. Bu anlatının 24 saat

içinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Kısa hikâyelerin bir özelliği de zamanın oldukça kısa tutulmasıdır ve birçok kısa hikâyede olay, bir gün gibi kısa bir zaman birimi içerisinde gerçekleşir. Yazarın kısa hikâyede kişileri ve mekânı ayrıntılı bir biçimde tasvir etme gibi bir amacı olmadığından, anlatı kişilerinin yaşamından sadece bir anı olarak bunu en az sözcükle en kısa zamanda anlatmaya gayret eder.

Olayın geçtiği yere bakıldığında da yine üç birlik kurala uyduğu görülür, çünkü olay bir evin içerisinde mutfakta ve yatak odasında geçer. Kısa hikâyelerin yine bir başka özelliği de mekânın sınırlı tutulmasıdır. Ev, kavram olarak ele alındığında insanı sarıp sarmalayan, onu koruyan, ısındıran, doyuran ve sevdikleri ile paylaştığı ortak bir mekân olarak tarif edilebilir. Hikâyenin ilk paragrafında kadının uyanmadan önceki hali düşünüldüğünde, ev onun için yukarıda sayılan özelliklere sahipken, uyandıktan sonraki yüklendiği anlam farklıdır. Mekân önce açık mekânken, kocasını mutfakta görmesiyle birlikte kapalı ve dar bir mekâna dönüşür. Bu durumda zamanla mekân arasında ancak daha da önemlisi mekânla insan arasında sıkı sıkıya bir paralellik olduğu söylenebilir, çünkü mekânın anlam yitirmesi sadece bir anda gerçekleşmiştir. “Mekâna olgusal anlamda değer veren insandır. Çünkü mekân, insanın dünyaya yansıyan yüzüdür” (Şahin, 2007:193).

Yazar hikâyeyi, “Kahlschlagstil” adı verilen bir tarzda kaleme almış, kısa cümleler ve basit bir dil kullanmıştır. Hem dönemin edebiyatındaki üslup anlayışı, hem de kısa hikâyenin gerekliliklerinden biri olan dilin son derece sade kullanılması esere yansımış olur böylece.

Das Brot'da çok tekrarlar çok fazla yer verilmiştir. Örneğin, “Es war halb drei”, “Die Uhr war halb drei”, “Um halb drei”, “Nachts. Um halb drei”. Bunun dışında adam sürekli, “Ich dachte, hier wäre was” der, kadınsa “Ich hab auch was gehört” der. Bu tekrarlar aslında okuyucu üzerinde bu çiftin acı veren durumunu etkili kılar ve okuyucu daha da derine çekilir. Dikkat kesilir! Tüm bunların yanında tekrarlar olay örgüsünü yavaşlatmaktadır ancak anlatıcının aceleci bir ruh hali olduğunu da ele verir. Tekrarların bu belirtilenlerin dışında, anlatıma ritmik bir özellik kattığı da söylenebilir.

Hikâyede kişilerin adlarının olmaması ve onların dış görünüşlerinin tasviri aslında dönemin boşluğuna, yokluğuna vurgu yapar ve Alman toplumunun geneline gönderme yapar. Kısa hikâyelerin en önemli özelliklerinden birisi de bir ya da iki karakter kullanarak kalabalığa seslenmesidir. Kısa hikâyenin özel kişilerle, kahramanlarla işi yoktur, o daha çok basit insanın hayatından küçük bir kesit alır ve o ana yoğunlaşır.

Hikâyede, hikâye kişilerinin Umgangssprache yani argo kullandıkları diyaloglara yer verilmiştir. Örneğin, “Komm mal!” yerine “Kommman!”. Dilin sade kullanımı yanında argoya da yer verilmesi, hikâyeyi yapısal bakımdan daha da basitleştirir. Schnurre'nin de değindiği gibi bu dönem edebiyatına hâkim olan dil sadece gerçekleri dile getirmek içindir ve bu nedenle de soğuktur. Schnurre'nin dili soğuk olarak nitelendirmesi aslında gerçeğin katı ve acımasız yönüne işaret eder.

Hikâye, olaya dâhil olmayan ancak her şeyi bilen bir gözlemci bakış açısı ile anlatılır. Buna hâkim bakış açısı adı verilir. Hâkim bakış açısında, anlatıcı yazarın kendisi değil, yazarın kurguladığı biridir. Anlatıcı iki karakter arasında gidip gelmektedir. Normalde tipik kısa hikâyelerde hâkim bakış açısı pek tercih

edilmeyen bir durumdur. Hikâye gramatik olarak incelendiğinde 3. tekil şahıs kullanıldığı görülür. Okuyucu, anlatıcı hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir, çünkü anlatıcı her şeyi kadının bakış açısıyla vermektedir. Bu anlatı türünde anlatıcı yazarın söylemlerini kullanır ve bu nedenden dolayı da buna yazar-anlatıcı da denilebilir. Yazar, kadın karakterin adaletsizliğe uğraması ve ezilmesi nedeniyle olayı da onun bakış açısıyla vermeyi uygun bulmuştur. Hikâyenin ilerleyen kısımlarında erkeğin de söz aldığı görülmektedir, onu da yine 3. tekil şahıs yani (o) “er” kullanımından öğrenmek mümkün olmaktadır. “Ichdachte, hierwärewas, sagte er...”.

Yazar, Das Brot’da sürpriz bir sahne koymaz ortaya, sadece dönemin özelliklerini yansıtır ve sıradan bir günü tasvir eder. Yazar bu eserinde savaşın en kanlı, vahşi ve akıl almaz sahneleri yerine sadece savaş sürerken cephe gerisinde kalanların durumuna ışık tutar. Eserde sadece iki yaşlı insana yer verilmiştir ve bu iki figürü kullanarak sınırlı kelimelerle döneme ışık tutulmuştur. Hikâyede sahne önce kadının gözüyle verilir: “Sie überlegte, warum Sie aufgewacht war.” Sonra birden adamın bakış açısı (blickwinkel) devreye girer, ancak bu pek uzun sürmez.

Das Brot öncelikle psikolojik bir eserdir. Hikâyedeki vurgu mutfakta gizlidir. Adam tam iş üzerindeyken karısı tarafından yakalanır. Her şey ortadayken adamın sadece bir dilim ekmek için yalan uydurması durumun vehametini gözler önüne serer. Das Brot bir eserin başlığı olarak çağrışım değeri çok yüksektir, çünkü dönemin siyasi iradesinin neden olduğu çöküntüyü gözler önüne sermesi bakımından düşündürücüdür. İnsanların kendilik değerlerinden sıyrılıp farklı kimliklere bürünmeye başlaması da toplumun yavaş yavaş kokuşmaya başladığının bir göstergesidir. Adamın da en yakınındaki kişi olan karısına, bir dilim ekmekle yabancılaşması bunun en somut örneğidir. Yabancılaşma, “çıkarları için kendilik değerleri ve etrafındaki insanları ve onların benimsediği değerleri anlamsız kılmak, güven yitimi içinde kültür ve kendilik değerlerine karşı bir benlik karmaşası doğurur” (Şahin, 2013:105).

Kadın, kocasını ekmek çalarken gördüğünde bunu daha önceden planlamış olduğunu düşünmüş olabilir. Normal zamanlarda, örneğin günümüz dünyasında evli çiftlerden biri gece yarısı mutfığa gidip ekmek yiyebilir ve bu eşinin hakkını çaldığı anlamına gelmez, çünkü evde herkese yetecek kadar ekmek vardır. Ancak savaş zamanında günde kişi başına 3 dilim ekmek düşüyorsa ve eşlerden biri dördüncü dilimi gizlice yemek isterse buna çalmak denilebilir. Adam, mutfığa gidebilmek için muhtemelen karısının uyumasını beklemiş ve sonra da planını gerçekleştirmiştir. Kadının elbette kocasıyla herhangi bir polemige girmeye niyeti yoktur ve bu olay üzerinde durmaz. Ancak kadının psikolojik durumu göz önüne alınırsa, bunun önceden planlandığını düşünmesi gayet doğaldır.

Hikâyede cevaplanması gereken en önemli soru belki de, “kadının olası bir tartışmayı önlemesinin nedeni ne olabilir?” sorusudur. Ekonomik olarak kocasına bağımlı olması mı yoksa onu seviyor olması mı? Birinci şık pek insanca gelmemekle birlikte dönemin realitesi bunu gerektirmektedir. Bu soruya hikâyeyi okuyarak cevap vermek oldukça zor. Birçok kadının dul kaldığı bir dönemde evinde erkeğinin bulunması da onun için bir şanstır aslında. İçinde buldukları şartlar duygularını bastırmasına neden olur. Adamı yalan söylemeye iten ise yokluktur. Yazar, adamın yaptığını her ne kadar onaylamaz ve kadından yana bir

tavır olsa da, dönemin gerçekliğini yalın bir biçimde dile getirir. Hikâyede anlatılan aile, “makro kozmik anlamda dönemin sosyal yaşantısını yansıtan bir aynadır” (Şahin, 2011:1550). Yazar, bu hikâyede dönemin sosyo-ekonomik şartlarını anlatır. Hikâye kişileri aslında bu şartları anlatmaya hizmet eder.

Etik açıdan değerlendirildiğinde ise adamın 39 yıllık evli olduğu karısına yalan söyleyerek ihanet etmesi okuyucu açısından hoş görünmemektedir. Bu 2000’li yılların bakış açısıyla değerlendirildiğinde, akşam yemeğinde bir dilim daha istenebilir şeklinde düşünülebilir. Dönemin en önemli özelliklerinden biri, insanların yokluktan ve de Nazi korkusundan duygularına gem vurmak zorunda kalmalarıdır.

Öte yandan bu hikâye adaletsizliğe de ışık tutar. Kadın aslında kocasını cezalandırmıştır. Bu konuda konuşmayarak ve onun ekmeğini artırarak, onu vicdanıyla baş başa bırakır. Kutsal dinlerin ilkesi olan kötülüğe iyilikle karşılık ver anlayışı burada yerini bulur. Hiçbiri bu sessiz haksızlık hakkında konuşmaz, ancak adam daha fazla ekmekle ödüllendirilmiş gibi görünse de onun için o fazladan bir dilim ekmek zehir gibidir, bir cezadır. Bu sessizlik ve sessiz direniş, Nasyonal Sosyalistlerin hüküm sürdüğü dönemin insan tipini anlatır.

Eserde son tam olarak belli değil, bu nedenle sonu tahmin etmek okuyucunun kadın-erkek oluşuna, sosyo-ekonomik yapısına, psikolojisine ve öğrenim durumuna göre değişkenlik arz etmektedir. Hikâyenin başlangıcı da rastgele bir anda ve aslında tam da tansiyonun yükseldiği bir anda başlar.

Sonuç

“Das Brot”da erkeğin şahsında insani değerlerin savaş sonrası Almanya’ında ne denli çöküşe uğradığı gözler önüne serilmiştir. Ekmek temasının merkezde yer aldığı kısa hikâyenin çatısı, açlık-yokluk-yıkım üzerine kurulmuştur. Yapısal anlamda ele alındığında, hikâye figürlerinin iç dünyasını temsil eden evin, karı-koca arasında gerginlik yaşanan mekân olarak seçilmesi yabancılaşmanın sadece dışarıda, güvensiz ortamlarda değil her yerde gerçekleşebileceğini gösterir. Das Brot, felsefi değerler düzleminde menfaat, aldatma ve çıkar ile fedakârlık ve sadakat gibi yüksek değerlerin çatışmasına sahne olur.

Wolfgang Borchert, birçok eserinde olduğu gibi bu hikâyesinde de, savaşın neden olduğu yıkımın insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi yabancıları kullanmak yerine birbirine yakın olan figürleri kullanarak dile getirmeyi tercih etmiştir. Bu dönemde, çekilen sancılı ana kaynağı olmasa da, aracı olan kişiler yakın çevrelerdir. Draussenvor der Tür’de de Beckmann karısı tarafından aldatılır, oysa cepheden döndüğünde sığınacağı ve teselli bulacağı kişi karısı olmalıdır. Bundan dolayı da “Das Brot” adlı kısa hikâye sadece bir anlatı özelliği taşımakla kalmaz, aynı zamanda siyasi iradenin ya da herhangi başka bir faktörün neden olduğu yabancılaşmanın, dikkat edilmediği takdirde insanları çok kolay ele geçirebileceğini dile getirir. Borchert, kısa hikâye türünde savaş sonrası Alman edebiyatının en önemli isimlerinden biri olduğunu bu eseriyle de tescillemiştir. Hikâyede kullanılan sözcükler özenle seçilmesi, zaman-mekân-olay bağlamında üç birlik kurala uyulması ve temanın da karı-kocanın yaşamından kritik bir anı ele alması bakımından eser, kısa hikâye özelliklerini barındıran bir çalışmadır.

Kaynakça

- Borchert, Wolfgang (1986). Das Gesamtwerk. Rowohlt Verlag, Hamburg. Deutschland.
- Borchert, Wolfgang (1986). Draussen vor der Tür, Rowohlt Verlag, Hamburg. Deutschland.
- Böll, Heinrich (1961). Erzählungen, Hörspiele, Aufsätze. Kiepenhauer & Witsch, Köln – Berlin. Deutschland.
- Burgess, Gordon (2007). Wolfgang Borchert. Ich glaube an mein Glück. Aufbau Verlagsgruppe GmbH, Berlin. Deutschland.
- Durzak, Manfred (1981). Deutsche Gegenwartsliteratur: Ausgangspositionen und aktuelle Entwicklungen. Philipp Reclam jun., Stuttgart. Deutschland.
- Rühmkorf, Peter (1961). Wolfgang Borchert. 25. Auflage. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Deutschland.
- Şahin, Veysel (2007). Roman Tekniği Bakımından Yaban. Newsa – New World Sciences Academy. Volume:2, Number:3, s. 179-196.
- Şahin, Veysel (2011). Kimliksel Değerlerin Çatıştığı Mekan: ‘Sinekli Bakkal’ Romanında Yapı ve İzlek. Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/3, p. 1549-1580, Summer 2011. Turkey.
- Şahin, Veysel (2013). Halide Edip Adivar’ın ‘Yeni Turan’ Romanını Yeniden Anlamlandırma. Erdem Dergisi, Sayı 64, s. 103-122.
- URL1. <http://de.wikipedia.org/wiki/Kurzgeschichte>, (2016-04-11).

